

Kerényi József

Az angyalszárnyú festő

(Megnyitó beszéd Tóth Menyhért festőművész emlékkiállításán)

Drága Menyus Bácsi! Huszonegy évvel ezelőtt hívtalak találkozóra Kecskeméten, miután Kalocsán a szovjet katonák elhagyták a volt Nagyszeminárium lepusztított épületét, és a város művelődési központjának kialakítását terveztem a valamikor szép barokk épület helyreállításával.

Téged kértelek meg az első emeleti kamaraterem (volt kápolna) falainak a díszítésére, mert pontosan tudtam ki vagy, és méltatlannak találtam, hogy a hozsannázások közepette sem számíthattál egyetlen közösségi-állami megbízásra. Kíváncsian vártam, mit javasolsz majd – a témaválasztást Rád bíztam. Kávészás közben megmutattam a terem alaprajzát, metszetét. Megkérdezted, honnan jön a fény. Megmutattam. Elgondolkoztál, majd először egy Rólad szóló ajándék zsebkönyvecskébe írtál néhány kedves sort öreges, ákom-bákom betűkkel. Ezután elvettél egy írólapot a jegyzetömbből. Nem szóltál, csak elkezdted rajzolni a golyóstollal, ha egyáltalán rajzolásnak lehet nevezni azt a leginkább a madarak röptére emlékeztető egylendületű vonalkoreográfiát, amelyet a papírra varázsoltál. Nem figuráktól, jelenetekről hemzsegő összefoglalást vázoltál föl, egyszerűen csak a kérésemet, a feladatot vetted komolyan, és az általad elképzelt sűrű fényben fürdő fehér falakat díszítetted egy, az egész termet körülölelő, körülhullámzó nemzeti színű lobogóval. Zászlópántlikával? – ma sem tudom, minek nevezem az általad megalkotott csodát. Betegséged megakadályozta a végleges mű megszületését, és én a halálad óta eltelt húsz év során akárhányszor jártam Kalocsán, egyszer sem tudtam, akartam belépni a díszítésed nélkül maradt terembe.

Most itt a Vigadó Galériában érezhetjük, hogy Te azon kevés kiválasztottak egyike vagy, akiknek az alkotásai nélkül szegényebb volna az életünk. Mert az ember világa – a kultúra világa, és a Te életműved nemcsak a múlttól, de a jelenről és a jövőről alkotott vízió, világkép, amelynek alapja az emberi élet és a természet áhítatos tisztelete és szeretete, ennek a szimbiózisnak az átélt megértése és megértetése.

Ezért meggyőződésem, hogy életműved ma jelentősebb, mint halálad pillanatában volt, mert üzeneted ma már a III. évezred emberének is jó útravaló.

Természetesen építészként nem kívánok a doktriner műtörténész szerepében tetszelegni, Supka Magdolna nagyszerű monográfiájában már megírta a megírhatatlant, ráadásul nem csak a műveidre, de Terád is figyelt, ezért a szellemedet is képes volt megidézni örök tanulsággul az okoskodóknak is.

Ez a rossz adottságok között is világszínvonalon megrendezett kiállítás olyan erős érzelmi atmoszférát teremt ezekben az ilyen-olyan termekben, amelyhez foghatóval csak nálunk gazdagabb országokban találkoztam néha-néha – meg a kiskunsági tanyavilágban, az alföldi települések templomaiban.

Ezek után bárcsak jelenthetném Neked, Menyus bácsi, hogy a nagy magyar áztatóban minden rendben.

– Hiszen húsz év után megint kiállításod van a Vigadó Galériában, igaz méltatlanul csak néhány napig.

– Bár Supka Magdolna monográfiájának kézirata csak évtizedes fektetés után kerülhetett nyomdába, jelenhetett meg, ma már megérte a 2. kiadást is.

– Nem szűnt meg állandó kiállításod a kecskeméti Cifrapalotában, de az egyik termet az épületromlás miatt be kellett zárni. (Sajnos még nem hallottam sem hivatalos, sem hivatal nélküli tisztelőidtól, hogy önálló múzeumot, kiállítási épületet érdemelsz, ezért megteszem ezt most én.)

– Legjelentősebb műveid szerencsére közgyűjteményben vannak, hála Bács-Kiskun megyének és valamikori elnökének, Gajdócsi Istvánnak – aki hozzád hasonlóan diplomásként művelte a földet, mielőtt elnök lett, és aki hivatali irodájában a fő helyre tette Gea című festményedet egy olyan korban, amikor egészen másféle képeket illett az irodák falára aggatni.

A sikerek, félsikerek mellett azonban nagy adósság is felhalmozódott az elmúlt évtizedekben. Halálad után húsz évvel sem tudjuk pontosan hány művet, festményt, szobrot, grafikát alkottál. Még a közgyűjteményi tulajdonba került képeidnek is csak a szöveges műtárgyjegyzéke készült el, a feltétlenül szükséges, korszerű digitalizált képtárház, képfeldolgozás pénzühiány miatt még várat magára, a több ezres grafikai gyűjtemény pedig feldolgozatlan.

Nem Neked, hanem magunknak és gyerekeinknek tartozunk ezeknek a feladatoknak a teljesítésével. Ha most a milleniumi milliárdos pénzkavalkádban sem jut pénz és energia munkásságod tisztos számbavételére, akkor ez nem bocsánatos bűn.

Te, aki elég küzdelemben vettél részt az életedben, tisztában vagy azzal, hogy a hősiesség talán nem más, mint egy másik kifejezés a szerencsére. Háborúskodások a művészetben is mindig lesznek, amíg léteznek művészettörténészek, akik saját ketreceik védelmében kirobbantják azokat. A kérdés csak az Menyus bácsi, vajon mindig lesznek-e hősök is?

Tudjuk, felfogtuk-e egyáltalán, ki vagy Te? Teljesen felesleges Téged akármelyik élő vagy halott képzőművészhez, festőhöz, szobrászhoz hasonlítani, mert a Te sajátosságod a képzőművészetben az, hogy unikális vagy.

Egyetlen kor- és szellemtársadnak Gabriel García Márquezet vélem, akinek az irodalmi műveiben ugyanolyan érzékletesen és gyönyörűen kerül egymás mellé a valóságos és a fantasztikus, műveit ugyanúgy szabadon járja át a képzelet, és röppen el akadálytalanul a rendkívüli felé, mint a Te művészetedben.

Nem ismerted Márquezet, mégis akaratlanul is neki üzentél a *Betlehemesek* képedről így vallottál: „Muszáj volt megfesteni – ki látott ilyen csodát, parasztot gatyában, kalapban, szárnnyal.”

71 évesen találkozhattál először a tengerrel. Tengerparti gondolataid testvéri gondolatok Márquezéivel: „A mélyben a mosott kövekben láttam meg az ősök szép alakját, azokét, akik örökké számon fogják kérni a barbárságot a civilizációtól. Még a művészet sem ad jogot arra, hogy elbánjunk velük, hogy ne élhessenek velünk állandóan a gondolatainkban, a tetteinkben.”

A legutóbbi nagyszerű brüsszeli kiállításod helyszíne egy erdőszéli kolostor-múzeum volt. Fiatal igazgatója Vincent van Hamme mondta: „Úgy gondolom, ennek a festőnek van egy története, amely engem megérintett.”

Így igaz. Ennek a festőnek – Neked – van egy történeted, amelyet Gabriel García Márquez meg is írt, bár ő sem ismert Téged. *Öregúr nagy szárnyakkal* című elbeszélésével nekünk üzent. Néhány gondolatát lejegyeztem Neked:

„Az esőzés harmadik napján Pelayo... visszafelé tartott a házba. Csak amikor egészen a közelébe ért, akkor látta, hogy egy öregember fekszik arccal elterülve a latyokban, és bárhogy erőlködik, képtelen feltápáskodni, mert megakadályozzák hatalmas szárnyai. A szárnyai... lepték meg leginkább: olyan természetesen illeszkedtek tökéletesen emberi szervezetéhez, hogy már-már az volt érthetetlen, miért nincs szárnya a többi embernek. Pelayo e szörnyűségtől megrémülve hanyatt-homlok rohant Elisendáért, a feleségéért. Addig-addig nézték, olyan figyelemmel, hogy mire ámulatukból felocsúdtak, már meg is barátkoztak vele. Olyannyira, hogy még szólni is mertek hozzá, és ő válaszolt is, igaz ugyan, hogy valami érthetetlen dialektusban. A biztonság kedvéért azért áthívták a szomszédasszonyt, aki szakértő volt az élet és a halál minden dolgában.

– Angyal ez – mondta rá –... de olyan öreg már szegény, hogy földhöz csapta az esőt” [...]

Arra nézve még a mindentudó szomszédasszonynak sem volt semmi bölcs tanácsa, hogy mihez kezdjenek egy halott angyallal.

Ám nemcsak túlélte élete legnehezebb telét, hanem valósággal újjászületett, mire a nap kisütött. Egyik reggel Elisenda éppen hagymát szeletelt az ebédhez... Kinézett a kertre nyíló ablakon és rajtakapta az angyalt, amint a szárnyait próbálgatja. Olyan esetlen volt, hogy kiszaggatta az egész veteményt, s már-már földöntötte a fészert azzal az eszeveszett, szemet kápráztató szárnycsapkodással. Végül mégis fölemelkedett. S mikor ez végül sikerült, elszállt a falu házai fölött. Elisenda felsóhajtott a megkönnyebbüléstől, az angyal és a maga nevében. Követte szemével, míg az egész hagymát föl nem vágta és követte még akkor is, amikor már nem is láthatta, követte, mert életének megrontója volt immár, hanem egy képzeletbeli pont a tenger horizontján.”

Drága angyalszárnyú Menyus Bácsi! Adjon a Teremtő Neked nyugalmat és békességet, mert megérdemled. De ne adjon nyugalmat, csak haladékat, mindazoknak, akik még adósaid.